

Udvikling og afprøvning af *Vejledende Læsetest for Voksne*

Af audiologopæd Anna Steenberg Gellert, Center for Læseforskning, KU

I denne artikel redegøres der kort for udviklingen og afprøvningen af papirudgaven af Vejledende Læsetest for Voksne (VLV) samt for overvejelser vedr. afgrænsningskriterier.

Baggrund og formål

Som følge af Velfærdsaftalen fik Carsten Elbro og jeg i 2007 af Undervisningsministeriet til opgave at udvikle og afprøve et testbatteri i såvel papir- og it-format til brug for:

- den obligatoriske testning, som uddannelsesinstitutionerne skal gennemføre i forbindelse med optagelse af deltagere til Forberedende Voksenundervisning (FVU) i læsning
- vurdering af basale læse- og sprogfærdigheder hos deltagere i arbejdsmarkedsuddannelser (AMU) og vejledning i tilknytning hertil.

Testbatteriet skulle i løbet af max. 30 minutter kunne bidrage til en afdækning af følgende spørgsmål:

1. Har den voksne læse- og/eller stavevanskeligheder, således at han/hun kan vejledes til at deltage i fx FVU-læsning?
2. Har den voksne så store vanskeligheder med dansk sprog, at han/hun snarere har brug for mere generel sprogundervisning end specifik læse-staveundervisning?
3. Har den voksne så store skriftsproglige vanskeligheder, at han/hun bør henvises til undersøgelse for eventuel ordblindhed?

Materialer

Der blev i afprøvningen anvendt et relativt stort og tidskrævende testbatteri bestående af både nyudviklede og etablerede test. Dermed blev det muligt at sammenholde deltageres resultater på de nyudviklede test med deltageres resultater på etablerede test med kendt ekstern gyldighed (validitet). Derudover gav det store testbatteri mulighed for efter afprøvningen at udelade eventuelle dårligt fungerende deltest ved sammensætningen af den endelige 30-minutters udgave af *VLV*.

I afprøvningen indgik der følgende tre helt eller delvist nyudviklede testmaterialer:

1. Test af tekstlæsning: *Hvilket ord passer bedst?*

Testen afdækker deltageres forståelse af betydningsmæssige sammenhænge mellem tekstdele. Testen er en cloze-test, hvor der indgår i alt 10 tekster af varierende længde. Der indgår såvel opslagstekster som fortællende og informerende tekster. I teksterne er der indsat i alt 41 kantede parenteser. I hver parentes skal deltagerne vælge det af fire ord, der passer bedst i sammenhængen. I nogle af opgaverne skal deltagerne identificere det korrekte tekstbånd. I andre opgaver lægges der op til, at deltagerne skal danne en inferens (følgeslutning) på basis af oplysninger i teksten for at kunne vælge det rigtige ord. Deltagerne fik 10 minutter til at løse så mange af de 41 opgaver som muligt.

2. Test af kendskab til stavemåder: *Hvilket ord er rigtigt stavet?*

Testen afdækker, om deltagerne hurtigt kan genkende den korrekte stavemåde af ord. Opgaven er at finde det ord, der er rigtigt stavet, blandt fire ord, der lyder helt eller næsten ens, når de udtales, fx

fetet/ fedtet /fettet/ fedted. Deltagerne fik 3 minutter til at løse så mange af de i alt 52 opgaver som muligt.

3. Test af ordforråd: *Hvilket billede passer til ordet?*

Testen afdækker deltagerens impressive ordforråd. Deltagerne hører et ord og skal udpege det rigtige af fire billeder. Ordforrådstesten er en revideret udgave af den it-baserede test *O3* fra Undervisningsministeriets visitationstest til ordblindeundervisning for voksne¹. For en nærmere beskrivelse af udviklingen af denne test henvises der til projektrapporten fra Dansk Videnscenter for Ordblindhed². Den oprindelige *O3*-test indeholder 40 opgaver foruden to eksempel-opgaver. Vi vurderede på basis af resultaterne af Videnscentrets afprøvning af *O3*-testen, at den indeholdt for få lette items til at give et tilstrækkeligt følsomt mål for ordforrådet blandt voksne med dansk som andetsprog. Vi besluttede derfor at revidere testen og udviklede en række nye items, som indgik i *VLV*-afprøvningen sammen med den oprindelige udgave af *O3*-testen. Den endelige version af den reviderede ordforrådstest kom til at bestå af 37 items, hvoraf de 10 var nyudviklede.

Endvidere indgik følgende etablerede testmaterialer i afprøvningen:

4. Test af tekstlæsning: *Læsetekster for Unge og Voksne*

Testmaterialet *Læsetekster for Unge og Voksne*³ afdækker forståelse af tekster af en type, som borgere i det danske samfund jævnligt møder i deres dagligdag. I afprøvningen af *VLV* indgik tekstgrupperne *Fortællende tekster* og *Informerende tekster*. Deltagerne fik ved hver tekstgruppe 15 minutter til at besvare så mange af de 20 spørgsmål som muligt.

5. Test af stavning: *Basal staveprøve*

Testen skal afdække, om deltagerne kan udnytte en lydligt baseret stavestrategi. Prøven er udformet som en traditionel diktat og indgår i papirformat i Undervisningsministeriets FVU-trinplaceringstestmateriale⁴ samt i it-format som stavetesten *O2* i Undervisningsministeriets visitationstest til ordblindeundervisning for voksne.

6. Test af lydligt baseret ordlæsning: *Hvilket ord lyder som et rigtigt ord?*

Deltesten *O1-Ordlæsning* fra Undervisningsministeriets it-baserede visitationsmateriale til ordblindeundervisning for voksne blev omdannet til en papirversion med titlen *Hvilket ord lyder som et rigtigt ord?*. Testen afdækker deltagerens færdighed i at læse nye ord ved hjælp af en lydligt baseret strategi. Opgaven går ud på at vælge det af fire ord, der lyder som et rigtigt ord, når man udtaler det (fx *syb/ san/ læl/ syf*, hvor *san* lyder som ordet *sand* og dermed er det rigtige svar). Opgaven kan løses ved at sætte en passende lyd til hvert bogstav i ordene. Deltagerne fik 5 minutter til at løse så mange af de 38 opgaver som muligt.

¹ Undervisningsministeriet (2006). *Visitationstest til ordblindeundervisning for voksne*. (Cd-rom). København: Undervisningsministeriet.

² Dansk Videnscenter for Ordblindhed (2006). *Rapport om afprøvning af visitationstest til brug i ordblindeundervisning for voksne*. København: Undervisningsministeriet.

³ Arnbak, E. (2001). *Læsetekster for unge og voksne*. København: Dansk Psykologisk Forlag.

⁴ Undervisningsministeriet (2004). *Vejledning til trinplacering (2. udgave). Afdækning af FVU-deltageres erfaringer, færdigheder og strategier i læsning, stavning og skriftlig fremstilling*. København: Undervisningsministeriet.

7. Spørgeskema

Desuden blev afprøvningsdeltagerne stillet en række skriftlige spørgsmål, som blev læst op af testlederen og gennemgået med deltagerne. Deltagerne blev bl.a. bedt om at afgive oplysninger om deres sproglige baggrund. Derudover blev de spurgt om, hvorvidt de havde oplevet læsning eller stavning som et problem i forbindelse med arbejde eller uddannelse.

Deltagere

Afprøvnningen af de nævnte materialer omfattede i alt 498 deltagere fra hele landet inden for følgende typer af undervisning:

- Forberedende voksenundervisning (FVU) i læsning, trin 1-4
- Ordblindeundervisning for voksne
- Arbejdsmarkedsuddannelser (AMU)
- Almen Voksenuddannelse (AVU) i dansk, trin 1 og 2
- Danskuddannelse 1-3 for voksne udlændinge.

Testenes pålidelighed og gyldighed

De afprøvede test viste sig generelt at have gode psykometriske egenskaber. Vurderet med homogenitets-test havde de således en høj grad af pålidelighed (reliabilitet). Desuden var der stærke sammenhænge mellem deltagernes resultater på hhv. nyudviklede test og etablerede test med kendt eksternt gyldighed (validitet). Fx var korrelationskoefficienten mellem deltagernes resultater på hhv. den nyudviklede cloze-test af tekstlæsning og testmaterialet *Læsetekster for Unge og Voksne* således over 0,80. Endelig viste der sig at være gode sammenhænge mellem resultaterne på de nyudviklede test og eksterne mål for læse-stavevanskeligheder, herunder de voksnes eventuelle deltagelse i læse-staveundervisning samt deres egne oplysninger om oplevede læse-staveproblemer. Alt i alt tyder disse forhold på, at testene var både pålidelige og gyldige.

Overvejelser vedr. afgrænsningskriterier

Sigtet med *VLV* var som nævnt at bidrage til en afdækning af følgende spørgsmål:

1. Har den voksne læse- og/eller stavevanskeligheder, således at han/hun evt. kan vejledes til at deltage i FVU-læsning?
2. Har den voksne så store vanskeligheder med dansk sprog, at han/hun snarere har brug for mere generel sprogundervisning end specifik læse-staveundervisning?
3. Har den voksne så store skriftsproglige vanskeligheder, at han/hun bør henvises til undersøgelse for eventuel ordblindhed?

Ved hvert af disse spørgsmål var det store problem, hvor på skalaen grænsen skulle trækkes. Med andre ord: Hvordan skulle en voksen præstere på en given test for at kunne siges at have læse-stavevanskeligheder, store dansksproglige vanskeligheder eller ordblindelignende vanskeligheder? En test kan måle en persons færdigheder på et bestemt område (fx læsning), hvis den pågældende test er gyldig og pålidelig. Men testen kan ikke i sig selv oplyse, om et givet færdighedsniveau er utilstrækkeligt og giver en bestemt person vanskeligheder eller ej. Der kan således *ikke* på basis af testresultaterne uden videre udpeges grænser for, hvornår en voksen falder i den ene eller den anden kategori. Derfor var det nødvendigt at sammenholde testresultaterne med relevante eksterne kriterier. I det følgende gives der for hvert af de tre spørgsmål eksempler på sådanne kriterier.

1. Har den voksne læse- og/eller stavevanskeligheder?

Formålet med både ordblindeundervisning og FVU-læsning er bl.a. at forbedre deltagernes læse- og stavefærdigheder. Derfor kan deltagere i disse undervisningstilbud som udgangspunkt antages at gå

der netop på grund af utilstrækkelige læse- og/eller stavefærdigheder. Dette gælder imidlertid ikke for deltagerne i hverken AMU eller AVU, hvor undervisningen har et andet sigte. Derfor kunne den type af undervisning, som afprøvningsdeltagerne gik til, anvendes som et relevant eksternt kriterium. Det blev undersøgt, hvilke af de afprøvede test der bedst kunne matche adskillelsen mellem på den ene side de voksne, der gik til læse-staveundervisning (dvs. ordblindeundervisning eller FVU) og på den anden side de voksne, der gik til en anden og mere almen form for undervisning (AMU eller AVU). En regressionsanalyse viste, at resultaterne på den nyudviklede cloze-test af tekstlæsning (*Hvilket ord passer bedst?*) i højere grad end resultaterne på de øvrige test matchede opdelingen af deltagerne mellem de voksne, der hhv. gik og ikke gik til læse-staveundervisning. En mulighed var således at bruge afprøvningsdeltagernes resultater på denne test til at fastlægge en afgrænsning, som ville inkludere alle eller en vis procentdel af de deltagere, der gik til læse-staveundervisning.

En anden mulighed var at drage en grænse på basis af et eksternt kriterium i form af *deltagernes egne oplysninger om oplevelse af eventuelle læse- og staveproblemer*. I forbindelse med afprøvningen blev det som nævnt afdækket, om deltagerne havde oplevet læsning eller stavning som et problem i forbindelse med uddannelse og/eller arbejde. Analyser viste, at der var en relativt stærk sammenhæng mellem deltageres selvoplevede problemer og deres resultater på især den nyudviklede test af kendskab til stavemåder (*Hvilket ord er rigtigt stavet?*). Denne test kunne således også teoretisk set bruges til at fastlægge en øvre grænse for, hvornår voksne kan anbefales læse-staveundervisning.

2. Har den voksne dansksproglige vanskeligheder?

Et muligt eksternt kriterium, som kunne lægges til grund for en eventuel afgrænsning af deltagere med store dansksproglige vanskeligheder, var *deltagernes sproglige baggrund*, hvilket i denne sammenhæng vil sige, om de havde dansk som modersmål eller andetsprog. Ikke overraskende klarede deltagerne med dansk som andetsprog sig gennemsnitligt markant ringere på ordforrådstesten (*Hvilket billede passer til ordet?*) end deltagerne med dansk som andetsprog. Analyser viste endvidere, at forskellene i deltageres resultater på de afprøvede test af læseforståelse især kunne ”forklares” ud fra forskelle i deres resultater på testen af ordforråd. Det forekom oplagt at bruge denne ordforrådstest som grundlag for at vurdere, hvorvidt de voksne havde store dansksproglige vanskeligheder. En nedre grænse på denne test kunne fx placeres således, at ingen eller kun en vis procentdel af de dansksprogede afprøvningsdeltagere faldt under grænsen.

3. Har den voksne ordblindelignende vanskeligheder?

Det kan diskuteres, hvor grænsen mellem ordblindhed og halvdårlige læse-stavefærdigheder går, og forskellige kriterier kan anvendes til at foretage en sådan afgrænsning. Imidlertid har Undervisningsministeriet i forbindelse med indførelsen af den obligatoriske visitationstest til ordblindeundervisning (*O-testen*) udsendt en vejledning, hvoraf det fremgår, hvordan voksne med dansk som modersmål skal klare sig på denne test for at få adgang til ordblindeundervisning. Da alle tre deltest fra *O-testen* indgik i *VLV*-afprøvningen, forekom det hensigtsmæssigt at anvende Undervisningsministeriets retningslinjer fra vejledningen til ordblindvisitationstesten som grundlag for at vurdere, om de enkelte afprøvningsdeltagere var berettigede til ordblindeundervisning eller ej. Vi undersøgte derfor, i hvor høj grad resultaterne på de forskellige test, der indgik i *VLV*-afprøvningen, matchede opdelingen mellem de afprøvningsdeltagere, der hhv. var og ikke var berettigede til at få adgang til ordblindeundervisning ifølge Undervisningsministeriets retningslinjer. Analyser viste, at *Hvilket ord lyder som et rigtigt ord?*

(dvs. papirudgaven af deltesten *OI-Ordlæsning*) var den bedst egnede blandt de afprøvede test til at adskille de dansksprogede voksne, der var berettigede til ordblindeundervisning, fra dem, der ikke var berettigede. (Problematikken vedr. identifikation af ordblinde med dansk som andetsprog lå uden for projektets ramme, men behandles i en kommende rapport⁵).

Sammensætning af det endelige testbatteri

Vi redegjorde i en omfattende rapport for resultaterne af testafprøvningen og gav flere forslag til sammensætninger af det endelige testbatteri. Undervisningsministeriet besluttede på denne baggrund, at den endelige udgave af *VLV* skulle bestå af følgende tre deltest:

1. Test af tekstlæsning (*Hvilket ord passer bedst?*) til vurdering af, om en voksen har læsevanskeligheder og evt. kan anbefales at deltage i FVU-læsning.
2. Test af ordforråd (*Hvilket billede passer til ordet?*) til vurdering af, om en voksen har så store vanskeligheder med dansk sprog, at han/hun snarere har brug for mere generel sprogundervisning end specifik læse-staveundervisning.
3. Test af ordlæsning (*Hvilket ord lyder som et rigtigt ord?*) til vurdering af, om en voksen har så store skriftsproglige vanskeligheder, at han/hun bør henvises til undersøgelse for eventuel ordblindhed frem for at blive henvist til fx FVU.

Fastlæggelse af afgrænsninger

I rapporten til Undervisningsministeriet gav vi talrige eksempler på mulige afgrænsninger på de enkelte test og demonstrerede konsekvenserne af disse afgrænsninger i form af beregninger af de procentvise andele af de forskellige slags afprøvningsdeltagere, der ville blive anbefalet eller frarådet at deltage i FVU-læsning, hvis man valgte en given afgrænsning. Beslutningen om, hvorvidt grænserne på de enkelte test skulle placeres højt eller lavt, afhang imidlertid reelt af, hvor mange og hvilke typer af voksne man fra ministeriel side fremover ønskede at inkludere i de forskellige undervisningstilbud. Dette måtte siges at være en politisk snarere end en faglig problemstilling. Derfor overlod vi ansvaret for fastlæggelsen af afgrænsningerne til Undervisningsministeriet. Disse afgrænsninger fremgår af den ministerielle vejledning⁶, som nu er udsendt sammen med *VLV* i papir- og it-format⁷.

Yderligere oplysninger

En grundigere redegørelse for hele projektet, herunder udviklingen og afprøvningen af it-versionen af *VLV*, findes i den offentliggjorte projektrapport⁸.

⁵ Gellert, A. S. (undervejs). *Identifikation og undervisning af ordblinde med dansk som andetsprog*. København: Undervisningsministeriet.

⁶ Undervisningsministeriet (2008). *Vejledning om brug af Vejledende Læsetest for Voksne - til anvendelse i FVU og AMU*. København: Undervisningsministeriet.

⁷ Undervisningsministeriet (2008). *Vejledende Læsetest for voksne*. København: Undervisningsministeriet.

⁸ Gellert, A. S. & Elbro, C. (2008). *Rapport om udvikling og afprøvning af Vejledende Læsetest for Voksne i papirversion og it-version*. København: Undervisningsministeriet.
<http://us.uvm.dk/voksenundervisning/forberedende/documents/RapportomVejledendeLasetestforVoksne.pdf>